

t.b.v. Rondetafelgesprek over *UN Binding Treaty on Transnational Corporations and Human Rights*

Dr. Mariëtte van Huijstee (Senior Onderzoeker, [SOMO](#))

Kernboodschap: *Bedrijven ervaren op dit moment nog onvoldoende prikkels om mensenrechten te respecteren. En slachtoffers van mensenrechtenschendingen gelieerd aan Nederlandse bedrijven hebben op dit moment onvoldoende mogelijkheden om genoegdoening te krijgen voor geleden schade. Een VN-verdrag is het aangewezen middel om hier op wereldwijd niveau bindende afspraken over te maken. Nederland zou zich in Europees en VN-verband hard moeten maken voor een ambitieus VN-verdrag, zeker omdat onze regering zich ook hard maakt voor het openen van markten voor onze bedrijven in regio's waar de bescherming van mensenrechten door de overheden aldaar niet vanzelfsprekend is.*

Waarom een VN-verdrag?

Mensenrechtenschendingen gerelateerd aan bedrijfsactiviteiten [zijn aan de orde van de dag](#): denk aan moord en verdwijning van activisten die protesteren tegen grootschalige commerciële projecten in Latijns-Amerika, de grootschalige ontbossing en [ingrijpende effecten](#) op de leefomgeving van lokale gemeenschappen als gevolg van [palmolie plantages in Indonesië](#), [oliewinning in Nigeria](#) met grootschalige vervuiling en armoede tot gevolg, en ga zo maar door.

Nederlandse en vanuit Nederland opererende bedrijven zijn op verschillende manieren gelieerd aan deze mensenrechtenschendingen: via waardeketens, investeringen, brievenbusfirma's, technisch advies, en andere dienstverlening. Maar soms ook directer, als dochterondernemingen van Nederlandse multinationals betrokken zijn bij schendingen van mensenrechten, zoals in het geval van [Shell](#) en [Unilever](#).

De verwachtingen van de Nederlandse overheid aan Nederlandse bedrijven zijn helder: alle bedrijven dienen mensenrechten

te respecteren (*the corporate responsibility to respect*). [Het internationale normenkader](#) waaraan Nederland zich heeft gecommitteerd is ook duidelijk als het gaat om de plichten van staten om mensen te beschermen tegen nadelige effecten van bedrijfsactiviteiten (*the state duty to protect*), en de rechten van slachtoffers als er toch schendingen plaatsvinden (*access to remedy*). Maar de implementatie en handhaving van het internationale normenkader schiet ernstig tekort. Een VN-verdrag kan een belangrijke bijdrage leveren om dit gat te dichten.

De kern van het probleem

Met geglobaliseerde handels- en investeringsstromen en internationale concurrentie zijn er sterke prikkels voor bedrijven om zich te vestigen, te produceren, of in te kopen in regio's waar de productiekosten laag zijn en/of veel grondstoffen aanwezig zijn. Helaas gaat deze grondstoffenrijkdom en/of de aanwezigheid van een grote *pool* goedkope arbeidskrachten vaak gepaard met een zwakke *rule of law*:

landen die aantrekkelijk zijn vanuit productie of investeringsperspectief zijn vaak ook landen waar de overheid zwak is, weinig middelen en capaciteit heeft, niet het algemeen belang voor ogen heeft of zelfs corrupt is.

Mensenrechtenverdedigers die worden geïntimideerd in Brazilië, en gemeenschappen die geplaagd worden door vervuiling in Nigeria, kunnen niet op de (rechts)bescherming rekenen die wij in Nederland voor lief nemen, ook niet als het Nederlandse bedrijven zijn die een rol spelen in deze schendingen. Als deze mensen naar de rechter gaan om een bedrijf dat hen schade heeft berokkend aan te klagen, krijgen ze te maken met onvoorspelbare, stroperige of zelfs onbetrouwbare rechtssystemen. En erger nog, vaak ook met intimidatie en represailles. Er is voor deze mensen vaak geen alternatief. Dat moet anders. Daarom moet er een VN-verdrag komen.

Er is geen gebrek aan erkenning van het probleem van zwakke rechtssystemen door Nederland en Europa, maar wel van een verkeerde prioriteitsstelling in de oplossing hiervan. Nederland maakt zich zorgen om de rechtszekerheid van onze bedrijven wanneer zij in bepaalde regio's investeren. Dit is [een belangrijke reden](#) waarom Nederland pleit voor bescherming van rechten van investeerders in handels- en investeringsverdragen, en zelfs voor een internationaal hof waar investeerders naar toe kunnen om compensatie te eisen als hun belangen geschaad worden door beleidsmaatregelen van deze overheden. SOMO pleit ervoor dat Nederland haar aandacht verlegt en haar invloed aanwendt om betere mechanismen ter bescherming van rechten van burgers wereldwijd te ontwikkelen, in plaats van in te zetten op mechanismen ter bescherming van investeerders.

Obstakels voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen

Als slachtoffers van mensenrechtenschendingen waar Europese bedrijven bij betrokken zijn, naar de rechter stappen in een Europees land, komen zij vele obstakels tegen die hun toegang tot recht en genoegdoening ernstig beperken of zelfs onmogelijk maken. Zo krijgen zij te maken met een vaak onhaalbaar hoge bewijslast voor het aantonen van eigendoms-, keten- of investeringsrelaties, terwijl deze informatie in het bezit is van het bedrijf en zelden openbaar wordt gemaakt. Ze krijgen te maken met lange kostbare juridische procedures die de aangeklaagde bedrijven wel kunnen bekostigen, maar de slachtoffers niet. Ze krijgen te maken met juridische manouvers die multinationals kunnen toepassen om van jurisdictie naar jurisdictie te 'hoppen', en zo een veroordeling of de uitvoering hiervan te ontlopen. Ook krijgen ze te maken met [hele complexe juridische vraagstukken](#) omdat er wetten van meerdere landen van toepassing zijn.

Een VN-verdrag kan hier verandering in brengen

Juist een VN-verdrag kan vele van deze barrières slechten, omdat het hier gaat om problemen die ontstaan door het grensoverschrijdende karakter van de partijen die er bij betrokken zijn. Een VN-verdrag kan voor deze gevallen juridisch duidelijkheid scheppen over de regels die gelden voor bewijslast, zorgplicht, en toepasselijk recht bijvoorbeeld. Ook kan het preventieve maatregelen bevatten die regeringen aan hun bedrijven opleggen om zo schendingen te voorkomen en een *level playing field* voor bedrijven te creëren. En het kan afspraken bevatten om veroordelingen van bedrijven daadwerkelijk te kunnen voltrekken, in gevallen waar ze vertrekken uit een land waar een veroordeling dreigt. [De Revised Draft van het VN-verdrag](#) bevat artikelen op elk van deze elementen en biedt dus een reële mogelijkheid om genoemde obstakels aan te pakken. Het is dan ook zaak dat Nederland, in Europees verband of niet, hier een waardevolle bijdrage aan levert.